

ESKİ ÇİN KÜLTÜRÜ VE TÜRKLER

Dr. W. EBERHARD

Sinoloji Profesörü

“Çin,, denildiği zaman birçok insanlar, memleketi düşman taarruzlarından ve dışardan gelen bütün kültür tesirlerinden ayıran Çin seddini hatırlarlar. Çin, bizim için kendi içinde ve kendi kendine tekâmül eden kapalı bir kültürün timsalidir. Çin kültürünün bu tasviri artık bugün için doğru değildir. Çin hakkında düşündüklerimiz son on sene zarfında temamiyle değişmiştir. Bu yazımın gayesi, Çin hakkındaki yeni ilmî mütalealar üzerinde konuşmak¹, en mühim noktaları tebarüz ettirmek, ve bilhassa Çin'in aydınlanması için Türklerin bu sahada oynadıkları rolün ehemmiyeti ile ilgili olan problemleri izah etmektir. Bununla aynı zamanda Türklerin en eski tarihlerine de temas etmek zorunda kalıyoruz. Bunu söylediğim zaman anlaşmazlığa sebebiyet vermemek için biraz izahat vermem lâzımdır. Ben Türklerin ilk yurtlarının doğu Asya olduğunu iddia etmek istemiyorum. Fakat bugün Türklerin ve Türklerle akraba kavimlerin, M. E. 3 üncü bin yılda, hatta neolitik devirde Orta Asya'nın doğu kısımlarında yaşadıkları bir hakikattir. Bu Türkler de tıpkı Türk ırkına mensup diğer kavimlerle Anadolu'da yaşayan ve Asya'nın diğer kısımlarından Anadolu'ya hicret eden Türkler gibi bugünkü Türklerin ecdadlarıdır. Bunların tarih ve kültürlerinin incelenmesi, Türk tarih ve kültürlerinin incelenmesi demektir ve bu ulusal bir ödevdir. Orta Asya Türkleri hakkında elde ettiğimiz en eski malûmat ve zaten Türkler hakkında mevcut en eski bilgiler Çin kaynaklarından alınabilir. Bunu yapmak bu memlekette Sinolojinin vazifesidir. Bunun nasıl yapıldığından yazımın sonunda bahsedeceğim.

* * *

Çinlilerin dünyanın en eski kültür milleti oldukları ve arkalarında 5000 senelik bir kültür devri bulunduğu birçok defalar söylenmiştir. Bu fikir bu şekilde artık doğru değildir. Tabii Çin, haritalarımızda gösterilen coğrafi bir mıntaka olarak ele alınacak olursa Akadlar ve

¹ Literatür için aşağıdaki kitaplarıma işaret ediyorum: «Çin'in şimal komşuları (T. Tarih Kurumu, Ankara 1942)», «Lokalkulturen im alten China (cilt 1 Leiden, T'oung-Pao-Supplement, 1942, cilt 2 Pekin, Catholic University 1942); son kısım için Türk dilinde hazırlanmış olan bir kitabımı işaret ediyorum (En eski Türk kültürü hak. araştırmalar). Nazariyenin eski şekli «Early Chinese cultures» (Smithsonian Report 1937; Washington 1937) adlı makalede gösterilmiştir. Adlara aşağıda geçen sinolojiler buna karşı müspet cephe almışlardır Prof. E. Rousselle (Sinica 1941), E. Erkes, W. Koppers ve C. Hentze. Nazari esaslardan «Zur ethnologischen untersuchungen von Hochkulturen» (Zeitsch. f. Ethnologie 1941) adlı makalede bahsettim.

Sümerler kadar olmasa bile yine çok eski bir kültüre sahiptir. Fakat 4000 sene evvel orada mevcut olan kültür, bizim bugün gördüğümüz Çin kültürü değildir. Tıpkı bugünkü İtalya ile eski Roma İmparatorluğunun aynı olmadığı gibi. Bugünkü İtalya, eski Roma İmparatorluğunun da üzerinde bulunduğu coğrafi mıntakadır, fakat insanları aynı değildir, ve kültürleri de eski Roma kültürünün devamı değildir. Memlekete yeni kavimler gelmiş, yeni kültürler nüfuz etmiş ve netice temamiyle yeni ve kendisine has bir şekil almıştır.

Çinliler bize, tarihî devirler için umumiyetle iyi ve kullanılabilen birçok tarihî eserler bırakmışlardır. Eski tarihleri için uğraşmışlar ve hatta M. E. I. inci yüz yılda en eski devirleri tasvire çalışmışlardır. Bu tasvirin üzerinde zamanla uğraşmış ve nihayet birçok muahhar tarihlerde, ve Avrupa dillerindeki tercümelerde görüldüğü üzere tesbit edilmiştir. Tasvir, Çin tarihinin başlangıcında halka, kültürü öğreten birçok akıl ve ahlaklı İmparatorlar gösteriyor. Bu İmparatorlar evlenmeyi, giyimi, yazıyı vesaireyi, yani kısaca yüksek bir kültür için lâzım olan her şeyi icat ettiler; ekseriya 100 yıldan fazla icrayı hükmettiler. Bu devirlerde harp yoktur ve mes'ut bir devir hüküm sürmektedir. Ancak sonradan, bizde şimdi mevcut olan kötülükler, harplar, ahlaksızlıklar, cinayetler, kıtlık ve sefalet yavaş yavaş baş göstermiştir. Bütün bu İmparatorların saltanat sürdükleri tarihler de veriliyor ve yeni icatlarda buldukları zaman bundan bahsediliyor. Her şey gayet mantıkî ve sarihdir.

Yeni araştırmalar bu güzel hayali temamiyle bozmuştur. Bugün artık bunların hiç birine inanmıyoruz. Kazılar bize yazının M. E. 3 üncü bin yılın başlangıcında icat edilmeyip ancak M. E. 15 inci yüz yılda icat edildiğini gösteriyor. Çünkü M. E. 15-10 uncu yüz yıllar arasındaki yazı daha çok iptidaidir ve bu kadar uzun bir tekâmül devresi geçirmiş olamaz. Eski masal araştırmaları ve din tarihi bize eski İmparatorların hakikî İmparator olmayıp, ancak sonraları Çin âlimleri tarafından insan ve İmparator şekline sokulan tanrılar olduklarını göstermiştir. Biz bugün katî olarak tanrı olan bu İmparatorlara hangi bölgelerde tapıldığını biliyoruz; bu tanrılar hakkında mufassal malûmat veren birçok eski kaynaklar bulduk. Etnoloji bize "evlenme,, "giyim,, gibi şeylerin bir İmparator tarafından icat edilmediğini, fakat, insanlığın, pek çok devirler evvel bunları icat ettiğini göstermiştir; sonra Etnoloji bize yine en eski devirlerde, başlarında bir hükümdarla memurların bulunduğu bir devletin hiç bir yerde bulunmadığını, bunun bugün bildiğimiz ve o zaman Çin'de mevcut olduğunu gördüğümüz ilk merhaleler üzerine kurulmuş olan muahhar bir gelişme olduğunu öğretmiştir. Astronomi riyazî hesaplarla takriben M. E. 1000 yılına kadar Çin kaynaklarında verilen tarihlerin yanlış olduklarını isbat etmiştir². Burada bahis mevzuu olan tarih-

² Bk. benim «Der Beginn der Chou - Zeit» (Sinica 8, s. 182-188; 1933).

ler, tarihî devirlere ait olmayup İsa'nın doğduğu yıllarda ve hatta daha sonraları yaşamış olan Çinli âlimlerin hesaplarının neticeleridir. Astronomik bilgileri çok olan bu bilginler, eldeki pek az malûmatla ve kendi bazı fikirleri ile bu pek eski zamanlarda yaşamış olan kıralların ne zaman yaşadıklarını hesaplamağa çalıştılar. Fakat astronominin bugünkü kadar tekâmül etmemiş olmasından hesaplarında bazı hatalar mevcuttur. Büyüklüğü hesap edilebilen bu hatalar tarihlerde göze çarpmaktadır. Ben burada bunlardan fazla bahsedemeyeceğim, fakat bugün tarihen doğru olmadıkları her hususta görülüyor.

Fakat, tarihi devir ne zaman başlar? M. E. 1400-1050 arasındaki zamanı teşkil eden ve "Shang-devri,, denilen çağla başlar. Çünkü bu devri hem kazılardan ve kazılarda bulunan vesikalardan ve hem de klâsik Çin edebiyatından biliyoruz. 1927 yılındanberi Shang sülâlesinin hükümet merkezinde kazılar yapıldı ve bunların evvelce nasıl yaşadıkları hakkında bugün, oldukça kati malûmat elde edilmiştir. Bundan öncekilerinden emin değiliz ve çoğu da yarı efsanevidir. Shang devrinden önceki çağlar neolitik devre aittir. Shang'ların hükümet merkezinde yapılan kazılar bize vakıa Shang kültürünün sonraki Çin kültürü ile birçok noktalarda aynı olduğunu, fakat Çin kültürünün basit bir ilk merhalesi olmayıp başka karakterde bir kültür olduğunu göstermiştir.

Arkeoloji tetkiklerinden elde edilen neticeler ile ve Etnolojinin de yardımı sayesinde en eski Çin kültürü meselesine temas edilmiş; bu suretle Çin kültürünün teşekkülü hakkındaki yeni görüşler vücade gelmiştir.

* * *

Bu yeni mütaleaya göre bir "Çin,, kültüründen ancak M. E. 1050 yılından itibaren bahsedebiliriz. Bundan öncekilerin hepsine "proto-Çin,, yahut buna benzer bir isim verilir.

M. E. 3 üncü yüz yılda coğrafyada Çin adını alan bölgede ne bir birlik teşkil eden Çin kültürü ne de bir vahdeti olan bir Çin nüfuzu vardı. Fakat bunun yerine muhtelif Çin kültürleri ile muhtelif kavimler bulunuyordu. Bugün bu bölgede 20 büyük halk gurubu tefrik edilebiliyor, fakat bunlar büyükce guruplardan müteşekkil bir sıra halinde toplanabilir. En mühimleri aşağıdakilerdir: Bölgenin doğu şimalinde bizim bugün Çin dediğimiz yerde bugünkü Mançuların ecdadı olan Tunguz'lar yaşıyordu. Bunlar iptidai kültür kavmi idiler. Kısmen avcı, fakat kısmen de ehli hayvan ve bilhassa domuz beslerler. (Tunguz kelimesinin Türkçesi domuz kelimesi ile karabeti hiç bir suretle tesadüf değildir. Tunguzlar için domuz tipik bir hayvandır; halbuki Türkler bütün tarihleri boyunca, hattâ İslâmiyetten evvel hiçbir zaman domuz beslememişlerdir). Tunguzların batısında bugünkü Moğolların ecdadı olan Moğollar yaşarlardı ve bunlar bilhassa sığır beslerlerdi. Fakat bugünkü Moğollar gibi yalnız Moğolistan'da değil, ta Çin'in içlerine, Sarı ır-

mağa kadar yayılmış olarak yaşarlardı.

Bunların da batısında, bugünkü Türklerin ecdadı oturuyordu. Büyük Huangho dirseğinin içinde bizim bugün Ordos dediğimiz bölgenin batısında olan Kansu eyaletinde ve cenupta Wei nehrine kadar uzanan yerlerde yaşarlardı. Onları ilk tanıdığımız en eski zamanlarda bile bilhassa at yetiştirirler ve insanlarla hayvanların kışlık yiyimlerini temin için ziraatla meşgul olurlardı. "Göçebe," kavimlerin yalnız hayvan besledikleri gibi fikirlerden ayrılmamız lâzımdır. Hemen bütün göçebeler kışlık yiyeceklerini temin maksadı ile ziraat ile de meşgul olmak zorundadırlar, ve bunu yapmayan kavimlerde istisna teşkil ederler. Bu en eski Türklerden ilerde tekrar bahsedeceğiz.

Çin'in batısında en eski zamanlardanberi Tibetliler otururlardı. Yalnız bugün yaşadıkları bölgelerde değil, fakat Çin'in içlerine kadar uzanırlardı. Bu Tibetliler bilhassa koyun beslerler ve koyunları için dağları tercih ederlerdi. Türkler ise ovalarda yaşamağı sevdiklerinden Türklerle Tibetlilerin bir arada oturdukları büyük sahalar vardı; yani ovalarda Türkler, dağlarda da Tibetliler yaşarlardı. Bazan bunların karıştıkları da vaki olmuştur ve İsa'nın doğum yıllarında birçok Türk-Tibet melez kavimlerine tesadüf ediliyor. Muhtelif kültürlere sahip olan kavimlerin karışmalarını araştırmak modern Etnolojinin en mühim problemlerinden biridir, ve böyle araştırmaların neticeleri bizim meselelerimiz için çok ehemmiyetlidir.

Bugünkü Çin'in cenubundaki bölgede muhtelif kültürler taşıyan muhtelif kavimler yaşıyorlardı. Bu cenup kavimleri şimal kavimlerinden bariz bir şekilde ayrılmaktadırlar. Şimal kavimlerinin ekonomisinde hayvan beslemek en mühim rolü oynar; cenup kavimlerinde ise bilhassa ziraat ehemmiyetlidir, fakat ziraatin de iptidai bir şekli olan yakma suretiyle yapılan ziraattir. Bu nevi ziraate dağların yamaçlarındaki ağaçlarla çalılar yakılır ve geri kalan küle nebatlar, bilhassa kökünde yumru bulunan nebatlar ekilir. Cenup kültürüne ait olan Tai'lar çok sulak ovalarada nebatlar ekmeğe başlamışlardır. Bu Tai'lar ilk defa olarak pirinç ekmeği icat etmişlerdir. Pirinç ziraatinin cenup Çin'den Hindistan'a ve oradan da batı Asya'ya ve cenup Avrupa'ya yayılmış olması ihtimal dışında değildir. Pirinç eken Tai'lar bugünkü Siyamlıların ecdadıdır (bu memlekete onun için bugün de Tailand deniliyor). Fakat aynı zamanda bugünkü Çin'lilerin de en mühim cedleridirler. Sizi şaşırtmamak için cenup kültürlerinden fazla bahsetmiyeceğim. Yalnız yine cenup kültürlerinden biri olan ve Çin'in doğu cenup kabilelerinde bulunan Yüeh kültürünü zikredeceğim. Bu Yüeh kültürü bir gemici kültürü idi ve oldukça yüksekti. Yüeh'lerin gemicileri yalnız cenup Çin ile Hindicini'nin bütün sahillerinde değil, aynı zamanda cenup Japonya ile Kora'da da müstemleke teşkil etmişlerdir. Kora, Çin ile Japonya arasında bir bağdır ve Japonya ile cenup Çin arasındaki dış benzerlikler gibi iki taraf kültürlerinin müşabeheti Yüeh'lerin müstemleke teşkil etme-

lerinin neticeleridir. Diğer taraftan Hindîçini'ye hicret etmiş olan Yüehler değişerek Hollanda adalarındaki yerlileri teşkil eden Malayenler olmuşlardır. Böylece cenup Çin'deki vaziyet yalnız Japonya ve Hindîçini'deki etnik vaziyet değil, Avustralya'ya kadar bütün adalardaki etnik vaziyeti de izah etti. Ben burada fazla tafsilâta girişemeyeceğim fakat size bu araştırmaların pek çok neticeler verdiğini göstermek istedim.

Demek ki takriben M. E. 2500 de bugünkü Çin'in bulunduğu bölgelerde halkın vaziyeti böyle idi. Şimdi siz, o halde Çin'lilerin kendileri nerede idiler, diye soracaksınız. Bugün buna şöyle cevap veriyoruz: Onlar henüz mevcut değildiler, tıpkı bundan 1400 sene evvel Fransızların henüz mevcut olmayıp onların yerine bilâhare Fransız olan bir çok kabile ve kavimlerin bulunduğu gibi. Mevcut olan bütün yüksek kültürlerin üzerinde yapılan araştırmalar, bunların hiç birinin kendiliğinden vücuda gelmediğini göstermiştir. Dünya yüzünde gördüğümüz ve yakından tetkik ettiğimiz bütün yüksek kültürler, muhtelif kültürlerin birbirlerinin üzerine olan tesirlerinin mahsulüdür. Eğer bu böyle olmasaydı o zaman yüksek kültüre sahip olan kavimlerin diğerlerinden daha kabiliyetli bir irka mensup olduklarını kabul etmek lâzımdı. Bu vakia müteaddit defalar iddia edilmiştir, fakat şimdiye kadar hiç bir suretle ispat edilmemiştir. Hattâ modern psikolojinin verdiği neticeler bunun aleyhindedir³.

O halde bu gün, M. E. 2500 de şimdiki manâda Çinlilerin henüz mevcut olmadıklarını söylüyor ve buna mukabil Çinlilerin yaşadıkları bölgelerde yukarda kısaca bahsettiğimiz muhtelif kavimlerin yaşadıklarını iddia ve isbat edebiliyoruz. Umumiyetle kavimler yalnız ve ayrı olarak yaşamazlar. İptidaf kavimler bile sulh halinde iken veya harp dolayısıyla birbirleriyle münasebette bulunurlar. Bu münasebetlerdeki karşılıklı tesirler sathi kalmaz, birbirlerinin kültürlerine müessir olurlar. Eskiden kavimlerin arasındaki bu münasebetlerin yalnız harple temin edilebildikleri zannolunurdu. Böylece bir kavim diğerine hücum ederek onu ezerdi. Fakat bunun her⁴ zaman böyle olması icap ettiği ve iyi şartlar altında da temaslar yapıldığı hatta bu temasların ötekiler kadar ehemmiyetli olduklarını gösteren bir çok misâller vardır. Çin tarihinde bu misâllere çok tesadüf ediyoruz.

O halde başlangıçta anlatılan ayrı ayrı kültürler, zamanla münasebetlerini gittikçe daha fazla arttırmışlardır. Bu bilhassa bütün kabilelere ait müstemleke yahut bir geçit bölgesi olan yerlerde daha şiddetli olmuştur. Eski Çindeki müstemleke bölgeleri sarı ırmak ile Yang-tse'nin mansabı idi. Bu mansap bölgeleri suların çekilmesi ile hasıl olan yerlerdir

³ Muk. et: Muzaffer Ş. Başoğlu: Irk psikolojisi (İstanbul 1943).

⁴ Bu hususta bilhassa R. Thurnwald'ın araştırmaları mühimdir (Die Menschliche Gesellschaft, cilt 4, s. 229; Lehrbuch der Völkerkunde, 2 inci tabı, S. 266); R. Mühlmann (Krieg und Frieden; Heidelberg 1940) in görüşü biraz dardır.

ve tarihî devirlerde bile Hopei eyaletinin yani bugünkü Pekin'in bulunduğu eyalet temamiyle bataklık ve gayrı meskûndü. Nehirden kazanılan arazi gittikçe büyümekte ve etraftaki kavimler orada müstemleke teşkil etmekte idiler. Bunun etrafında yaşayan kavimlerin bir kısmı ile muhtelif muhacirler en yakın münasebetlerde bulunuyorlar. Şimal Çin ovalarının kenarında cereyan eden bu hal Yang-tse'nin deltasında cereyan etmiştir; burada sarı ırmakta olduğu gibi yeni bir kültür teşekkül etmiştir. Diğer taraftan Kansu eyaletinden çıkıp doğuya akarak Shensi eyaletinden sarı ırmağa dökülen sarı ırmağın talî kolunu teşkil eden Wei nehrinin vadisi de bir geçit bölgesi idi. Nehir vadisinin cenubu geçilemeyen dağlarla örtülüdür, bunun şimalinde istep ile çöl vardır. Vadi çok zengindir. Doğu Asya ile Ortaasya arasındaki yegâne geçidi teşkil eder. Onun için bu nehir vadisi en eski zamanlardan beri kavimlerin doğudan batıya ve batıdan doğuya akmalarına bir geçit teşkil etmiştir. Bu geçit bölgelerinde halk arasında en yakın temasları temin eden "etnik geçit,"ler bulunmaktadır. O halde Çinde bugünkü bilgimize nazaran yüksek kültürün teşekkülüne yarayacak 3 bölge vardır. Her 3 bölgede de hakikaten böyle yüksek kültürler teşekkül etmiştir. Yang-tse'nin deltasında teşekkül eden kültür bizim için çok mühim olmadığından bundan fazla bahsetmiyeceğim. Çünkü bu yukarda bahsedilen Yüeh kültürü bilhassa Japonya ve Hindicini için ehemmiyetlidir fakat Çin için böyle değildir.

Huangho'nun deltasında vücuda gelen kültür daha mühimdir. Çünkü ziraatları için çok elverişli olan ve yeni teşekkül eden vadilere cenuptan Tai'lar muhaceret etmişlerdir. Bu yeni vadilerin kenarlarındaki ormanlara yine bir cenup kavmi olan avcı ve toplayıcı Yao'lar yerleşmişlerdir. Domuzları için rutubetli vadilerle ormanları ideal bir yer addeden Tunguzlar da şimalden gelmişlerdir. Böylece her 3 unsurun ve bunları meydana getiren cüzülerin vazih bir şekilde görüldüğü bir kültür meydana gelmiştir. Bulunduğu yerin adile ilgili olarak buna Lungshan kültürü deniyor. Bu takriben M. E. 2000 ile M. E. 1600 yılları arasında mevcut olmalıdır. Bu ziraatçı bir kültürdü ve iskân şekilleri Eski Anadolu yerlilerinininkine benzerdi. Höyükler üzerinde oturlardı. Çamurdan ve kerpiçten yapılmış olan evleri vardı. Fakat köylerinin etrafını duvarla çevirmek zorunda idiler, çünkü iki büyük düşmanları vardı: birisi yeni teşekkül eden arazinin kenarındaki dağlarda yaşayan dağ kavimleri ve bilhassa yukarda bahsedilen ve cenuptan gelen Yao'lar ki bunlar Çin'in cenubunda bu gün el'an yaptıkları gibi soygunculuk akınları yaparlardı; diğeri ise şimalden gelen Türk-Moğol atlıları idi. Bunlar suvari ve harp arabaları için bu büyük vadilerde iyi bir saha bulmuşlardı. Böylece tarih boyunca şimali Çin'de bu güne kadar yaptıkları gibi atlarıyla süratli taarruzlarda bulunabiliyorlar.

Bu Türk-Moğol kavimlerinin (bunların ikisinden, aynı olmadıkları ve yalnız kültürleri benzediği halde aynı imişler gibi bahsediyorum;

şimdiye kadar mevcut kaynaklarımız bunları kat'i olarak ayırmamız için henüz müsait değildirler) temasları menfi neticeler vermemiştir. Göçebeler çiftçilerle kolayca beraber yaşayabilirler ve böylece ideal bir birlik teşkil ederler. Göçebeler çiftçilerden kışın kullandıkları ziraat mahsulleri alırlar ve bunların yerine ziraatçılara hayvanlardan elde ettiklerini, bilhassa deri, yün ve bazan süt ile süttten yapılmış maddeler verirler. Bu temas şu neticeyi verebilir ve bu bölgede de böyle olduğu zannediliyor. Göçebeler çiftçilerin efendileri olur ve idareyi ele alırlar; orduyu vucuda getirirler; çiftçiler ise memleketin ziraat mahsullerini istihsal eden sınıfı teşkil ederler. "Tabakalanma,, dediğimiz bir hal için misaller muahhar Çin tarihinde çok boldur. Böylece yukarda bahsedilen Lung-shan kültüründen bir az sonra içinde sarıh olarak Türk-Moğol unsurlarının görüldüğü yeni bir kültür meydana geliyor. Bu Shang adını alan ve doğu Asya'da yaşadıkları ispat edilebilen ve M. E. 1500-1050 arasında mevcut olan ilk yüksek kültürdür. Lung-shan kültürü için elimizde yalnız arkeolojik deliller mevcut olduğu halde Shang kültürü için bundan başka yazılı deliller de vardır. Bu deliller hem klâsik Çin edebiyatında hem de sonraki Çin yazısının iptidai şeklini teşkil eden bir yazı icat etmiş olmaları dolayısıyla, kendi yazılarında mevcuttur. Shang'lar doğu Asya'da ilk devleti kurmuşlardır ve biz çok mühim olan bu devlet kurma işini Türklerin yaptıklarını kabul etmek zorundayız. Diğer taraftan Türk-Moğol kültürünün tesirinin halâ bu devlette ve bu kültürde çok kuvvetli olmadığı da aşikârdır.

Doğu Çin'de yeni elde edilen "müstemleke bölgesi,,nde demin bahsettiğimiz hadiseler cereyan ederken, batıda Wei nehri vadisindeki geçit bölgesinde en az doğudakiler kadar mühim vakalar cereyan etmekte idi. Bu bölgeye de Tai kabileleri girdiler ve orada şimalden gelüp geçit bölgesindeki nehir vadisinin zengin otlaklarına girmiş olan Türk kabileleri ile karşılaştılar. Bundan maada etraftaki bütün dağlarda koyun sürüleri ile Tibet kavimleri bulunuyorlardı. Burada yine bir çok kültürlerin karıştıklarını görüyoruz. Fakat bu sefer karışan unsurlar başka olduklarından bundan tamamiyle başka bir netice çıktı. Bu sefer Tunguzlar değil, daha fazla Türkler iştirak ettiler. Moğollar mevcut olsalar bile, tesirleri çok az olmuştur. Bunların arasına Tibetliler de girmişlerdir. En son olarak Türk kavimlerinin getirdikleri bir Önasya tesiri de hissediliyor. Burada meydana gelen ve başlangıcı takriben M. E. 2200 yılında olup en parlak devrine bu zamanda erişen kültür, başlıca bulunduğu yerin adına göre Yang-shao kültürü adını almıştır. Bu kültür Avrupa literatüründe güzel ve boyalı keramiği ile meşhurdur ki bu da Önasya ile Avrupanın cenup doğusunda boyalı keramiği ile akrabadır. Fakat bu akrabalığı çok mübalağa etmişler ve bu kültüre sahip olanların cenup doğu Avrupadan buraya muhaceret etmiş olmalarında kabil olacağını söylemişlerdir. Çin müdekkiklerinin yaptıkları

son araştırmalara göre artık bu mevzu bahs olamaz⁵. Bilâkis bu karabetin ne şekilde olduğundan ve nasıl tasavvur edilebileceğinden emin değiliz. Yalnız hakikat olan, bu keramikin Tai'lara ait olmadığıdır. Türklerle münasebeti olduğu bir az daha muhtemeldir.

Bu Yang-shao kültürünün yayıldığı bölge oldukca geniştir. Yalnız bugünkü Çin'in bütün Őimal batısında değil fakat muayyen farklarla kısmen ić Mođolistan ile Manćurya'da, sonra Çin'in en batısı yani Türkistan'ın hudut bölgesinde bulunur. Demek ki bugünkü malmatımıza nazaran boyalı keramik kültürü mühtelif farklarla o zamanlar Türk kavimlerinin oturdukları yerlerde yayılmış bulunuyordu.

Takriben M. E. 1600 dan itibaren bu kültür dođu kültürü ile sıkı münasebetler temin etmiştir, ve bu kültürün kuvvetli tesiri altında kalarak değişmiştir. Böylece doğudan yazı da nufuz etmeğe başlamış ve yabancı yazı ile kendi dillerini yazmağa ćalıřmıřlardır. Siyaset bakımından 1500 ile 1100 yılları arasında batıda kuvvetli ve büyük devletlere tesadüf edilmemektedir. Bunun yerine muharip olan birćok kćk devletler bulunmaktadır. Bunlar devamlı surette dođu devleti ile harp halindedirler. Dođu devleti de gittikce daha fazla Türk kavimlerinin tesiri altında kalmağa başlamış ve bunun neticesinde din gibi devlet de değişmeğe başlamıştır. Muharip batı devletleri ićin devlet teşkilâti ile aynı olan askerî teşkilât tipik ve mühimdir. Bu cićetten - Türk kavimlerinin kuvvetli tefevvukları dolayısıyla - dođu devletinden üstündürler. M. E. 1100 sıralarında diğerlerinden daha kuvvetli ve başkalarını ilhak eden ve batıda büyük bir birlik teşkil eden bir askerî devlet kurmuşlardır. Bu yeni devlette, Türk olduğu sanılan bir hükümdar tabakasından maada oldukca muharip ve kuvvetli Tibet tesiri altında olan kavimler de bulunuyordu. Halbuki Tai'lar yalnız ziraatla meřđl olan gayrı muharip gećimli kavimler idiler. Tai'lar hâla dođu devletinde hükümdar tabakasını teşkil ediyorlardı. Böylece, vakıa dođu devleti maddeten daha zengin ve kültür bakımından farklı idi ise de askerî bakımdan batı devletinden daha zayıf idiler⁶. Takriben M. E. 1050 yılında kendisine "Chou devleti," adını veren kuvvetli batı devleti ile dođu devleti olan Shang'lar arasında bir ćarpıřma oldu. Bu suretle dođu devleti temamiyle parćalandı ve Chou'lar her iki devlete ve bununla bütün Őimal Çin'e hâkim olmuşlardır. Her iki kültür birbiri ile karışmış ve bunu müteakip 200 yıl devam eden ve kökünün artık değişmediği ve bizim asıl "ćin kültürü," dediğimiz bir kültür meydana gelmiştir. M. E. 1050 dan itibaren ilk hakikî ćin devleti olan Chou devletinde Türk-Mođol tesiri hâla kuvvetli ve aşıkârdır. Ancak Tai unsurunun karşısında yavaş yavaş azalmaktadır. O halde bizim bugünkü telâkkimize göre ćin kültürünün hakikî doğum tarihi

⁵ Bk. Wu Chin-ting: Prehistoric Pottery in China (London 1938).

⁶ Muk. et. W, Eberhard. Das ltere China (Nevue Propylen-Weltgeschichte, Berlin 1940, Bd. 1).

M. E. 1050 yılıdır. Ancak bu devirden itibaren muayyen tarzlarda birbirleriyle akraba olan fakat yine esas itibariyle birbirlerinden çok farklı olan doğunun ve batının bu iki büyük kültürü birbirleriyle kaynaşmışlardır. Ancak M. E. 1050 den itibaren kendilerini bir birlik hissederek komşularına tahkir makamında barbar diyenler, Çinli adını almışlar ve bu suretle bir birlik kurmuşlardır. Bu devirden sonra aksi istikamette bir hareket başlamıştır: Bu devre kadar ayrı ayrı kültürler birbirleri üzerine akmağa ve karışmağa devam etmişlerdir. Şimdi karışma mahsulü olan Çinli meydana gelince, münferit kültürlerden geri kalanların üzerine Çin kültürü geçerek, kalıntıları kendine mezcetmeğe çalıştı. Bundan sonra M. E. 10 uncu yüzyılın sonlarında ilk önce hafif bir surette kendini gösteren ve gelişmesi bu güne kadar devam eden Çinliliğin yayılması başlamıştır.

Bundan daha mufassal bahsetmemize yer müsaade etmiyor. Doğu Asyada cereyan eden tekâmülün ana hatlarını, teferrüata girişmeden gösterebildiğimi ümit ediyorum. Şimdi bizi bu memlekette en çok ilgilendiren meselelere de biraz temas etmek istiyorum.

* * *

M. E. 2500 de Doğu Asya'da müteakip devirlerde hakikî "Çin,, kültürünün teşekkülünde büyük bir tesiri olan bir ilk Türk kültürünün mevcudiyetinden bahsedebileceğini söylemiştik. Türklerin Çin kültürünü vücade getirdiklerini söylemek yanlış olacaktır. Fakat Türklerin ve kültürlerinin tesiri olmadan hiç bir zaman bir Çin kültürünün meydana gelemeceğini söylemek doğru olabilir⁷. Türk kültürünün, teşekkül etmekte olan Çin kültürünün üzerine çok müessir olduğunu tebarüz ettirmek zorundayız. Çinlilerin bir Türk kavmi olduklarını veya eskiden Türk olduklarını söylemek yanlıştır. Çünkü Çinliler Moğol ırkına mensupturlar, halbuki Türkler ise hiç bir zaman bu ırka mensup değildirlen. Bugün antropologlar tarafından tasdik edildiği üzere vahdeti olmayan bir ırka mensup bu insanlara pek çok Türk kanı karıştığını söylemek de doğrudur.

Şimdi başlıca iki sorğuya cevap vermek zorundayız: 1 — Elimizde yazılı vesikalar olmayan bir zamana ait bir kültürün bir Türk kültürü olduğu nereden biliniyor? 2 — Bu Türk kültürü nasıldı ve ona has olan şeyler nelerdi ve Çin kültürünün teşekkülüne neler tesir etmiştir?

Önce birinci soruya cevap vereceğim. Bizden bu kadar uzak olan zamanlar hakkındaki malûmat için tabii ilk kaynak arkeolojidir. Son 20 sene zarfında Çin, Japon ve İsveçli müdekkikler tarafından yapılan kazılar sayesinde bugün tarihten önceki devirlerde doğu Asya'nın muhtelif kültürleri hakkında oldukça mükemmel bir fikir edinebiliyoruz. Fakat arkeolojinin bize verebildiği her şeyde, büyük gedikler kalmıştır.

⁷ Mük. el. W. Koppers. İlk Türklük (Belleten, sayı 20, s. 448-449: 1941).

Çanak çömlek, kemik, kaplar, taş ve metal aletler gibi muhafaza edilebilen eşyalar bahis mevzuu olduğu kadar arkeoloji bize kıymetli yardımlarda bulunabilir. Fakat kumaş, örme eşya, tahta üzerine işlemler gibi bozulabilen eşyalarda arkeoloji çok yanılır. Çünkü kazı esnasında bu gibi şeyler ancak tesadüf olarak bulunur. Hattâ din, devlet teşkilâtı, sosyal bünye hakkında arkeoloji bizi tatmin edecek bir cevap verecek bir durumda değildir. Bundan maada ekseriya bulunan eşyanın sahiplerinin hangi kavme ait olduklarını nadiren söyleyebilmektedir⁸. Burada etnoloji ile kültür tarihi karışıyor ve bu iki ilmin sinoloji ile iş birliği yapması suretiyle bu gedik kapatılabilir. Neticelerinden demin kısaca bahsettiğim araştırmaların çalışma tarzları aşağıda gösterilmektedir. İlk önce, kabil olduğu kadar, Çinlilerin komşuları hakkında yazdıkları eserlerin hepsi toplanmıştır. Bu eserler takriben M. E. 700 de başlar ve bugüne kadar devam eder. Burada muazzam bir malzeme mevzuubahstir. 2000 den fazla kabile ve kavim zikredilir ve hepsi aşağı yukarı tasvir edilir. Yalnız Çin kaynaklarında bulunan bu malzemeyi gözden geçirmek ve tanzim etmek zoru vardı. Bu tasnifi yaparken Çinlilerin ayrı ayrı kabileleri büyük guruplar halinde topladıkları ve bizim modern ilimlerde yaptığımız gibi, onlara aynı adı vermedikleri halde, aşağı yukarı modern tasnife hemen tamamıyla uyduklarını görüyoruz. Çin'in sınırlarında bir çok komşu kavimler kültürlerinin varlığı görülmüş ve bundan bu kültürler için tipik şeyler tesbit edilmiştir. 2500 yıldan fazla bir zamanı ihtiva eden kaynaklar sayesinde ayrı ayrı kültürlerin buldukları muhtelif tarihî devirlerle münasebetlerinin ne olduğu, ve zamanla bu iskân bölgelerinin nasıl değiştiklerini, önceki devirlerde kavimlerin yayılışını gösteren bir harita çizmek ve aynı zamanda ayrı ayrı kavimlerin kültürlerini tasvir etmek kabil olmuştur. Bundan bile bazı çok enteresan şeyler elde edilmiştir. Meselâ tarihî devirlerde bile, Türkler, Tibetliler ve daha başkaları yabancı kavimlerin arasında yaşamağa devam ettikleri ve ancak zamanla ya tamamen imha olundukları yahut temessül edildikleri anlaşılmıştır.

Bu araştırmadan sonra bizzat Çin kültürü tetkik edilmiştir. Kültürden bazı münferit şeyler alınmıştır. Misâl olarak geyiği alalım. Geyiğin Çin kültüründe oynadığı rol tetkik edilmiştir, yani ne zaman ve nerede en mühim rolü oynadığı araştırılmıştır. Bunun neticesinde geyiğin yalnız şimal Çin'in bazı bölgelerinde bulunan kültürlerde büyük bir ehemmiyeti olduğu görülmüştür. Şimdi bütün bu münakaşalara ilâveten Çin kültüründe geyik derisinden yapıldığı için pantolon tetkik edilmiştir. Burada yine pantolonun yalnız şimalde ve hattâ şimal Çin'in muayyen bir bölgesinden neşet etmiş olabileceği gösterilmiştir; sonra geyik derisinden yapılmış olan bazı başlık şekilleri, sonra geyikle ilgili olan efsaneler v. s. tetkik edilmiştir. Bu ayrı ayrı araştırmalardan bunların şimalde ve hattâ şimalin muayyen bir bölgesi ile ilgili oldukları anlaşılmıştır.

⁸ Mük. et. W. Mühlmann. Methodik der Völkerkunde (Stuttgart 1938, S. 207).

Bu tarzda yüzlerce muhtelif araştırmalarda bulunulmuştur. Bunlardan Şimal Çin'de, diğer b6lgelerden farklı bir k6lt6r6 bulunan, bir b6lgenin mevcut olduğu meydana çıkmıştır. Tabii aynı araştırmalar başka Şeyler 6zerinde de yapıldı. Meselâ ev ve ocak Şekilleri, v. s. cenubu hatırlatırlar. Bu "mahallî k6lt6rler,, tesbit edildikten sonra evvelce tesbit edilen kenar kavimlerinin k6lt6rleri ile ne Şekilde m6nasebettar oldukları araştırılmıştır, ve mahallî k6lt6rlerin kenar kavimleri k6lt6rleri ile aynı, sadece daha eski Şekilleri olduğu meydana çıkmıştır. Şimdi kaynaklar vasıtasile bir 6ok Şeylerin tarihleri tesbit edilebilmiştir. Bu tarih verme ile Shang devrine yani M. E. 15 inci y6zyıla kadar gidebiliyoruz. Fakat bir 6oklarının Shang devrinden de eski oldukları anlaşılıyor, ve bunların da tarihleri arkeolojiden elde edilen neticelerin mukayesesi ile meydana 6ıkıyor.

B6ylece Şimal Çin'in muayyen b6lgesinde bulunanların tamamıyla T6rk oldukları, tesbit edilen muahhar k6lt6rle aynı olduğunu g6sterecek durumdayız, ve bununla Çin topraklarında bulunan bir T6rk k6lt6r6n6n bahis mevzu olabileceğini s6yliyebiliriz. Bu T6rk k6lt6r6n6n eskiliği anlattığımız Şekilde tesbit edilmiştir.

Bu eski T6rk k6lt6r6 nasıldı? Esas itibarile daha sonraki zamanların T6rk k6lt6r6nden 6ok farklı değildi. Bu adamlar bilhassa at beslerler, biraz ziraatla meşgul olurlar, buna mukabil av (bazı eski m6dekiklerin iddialarına muhalif olarak) bunlarda hemen hi6 bir rol oynamamıştır. Bunlarda g6neş tarafından temsil edilen, ve en b6y6k ehemmiyeti haiz olan, g6k tanrısı k6lt6n6 ihtiva eden g6k dini vardı. B6t6n din m6tekâmil bir yıldız dini idi. Bundan maada bir de ateş k6lt6 vardı. M6tekâmil bir h6k6met mevcuttu ve muhtelif sınıflar, yani asilzadelerden m6teşekkil bir y6ksek tabaka ile k6lelerden ibaret bir aşağı tabaka vardı. Zahiren erkek evin efendisi olduğu halde cemiyette kadın oldukca b6y6k bir rol aynardı. Bunlar hakkında bildiğimiz b6t6n teferruattan bahsetmek fazla vaktimizi alacaktır.

B6t6n g66ebelerde bilhassa ekonomi Őekillerinden dolayı fazla tekâmul eden siyasi teşkilât kabiliyeti, T6rklerin Çin k6lt6r6n6n teşek-k6l6nde, getirdikleri m6him unsurdur; buna din, felsefe ve aile teşkilâtı karışmıştır. Bunlar meydana gelmekte olan Çin k6lt6r6n6n esasını teşkil etmişler ve bunların sayesinde Çin k6lt6r6 tekâmul6ne devam etmiş ve bug6ne kadar ortadan kaybolmamıştır. Bu eski T6rk k6lt6r6nden daha bir6ok Şeyler nakledilmiştir, fakat hi6 biri saydıklarımız kadar m6him değildir. Bunlarda T6rklerin d6nya tarihindeki ehemmiyetleri g6r6lmektedir.

O halde Çin'in doğuşu ve en eski tarihi hakkındaki Sinolojik araştırmaların en eski T6rk k6lt6r6n6 aydınlattıđını⁹ ve bize artık başka kaynaklardan 6ğrenemeyeceğimiz devirlerdeki Şeyler hakkında mal6mat verdiğini g6r6yoruz.

T6rk6eye 6eviren
İkbal BERK

Sinoloji Enstit6s6nde M6tercim

⁹ Bk. benim, T6rkiyede sinolojinin vazifeleri (6ığır, sayı99, s. 37-40; Ankara 1941).